

SYEXOYUY ORQALI ANAKOLUFNING IFODALANISHI

Jo'rayeva Nodira Abdujamil qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17223853>

Annotatsiya. Ushbu maqolada anakoluf xitoy tilida ushbu tilning frazeologik birligining tarkibiy qismi bo'lgan syexoyuylar orqali ifodalanishi ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, syexoyuylarning qurilishi, morfologik tarkibi o'rganilgan. Xitoy syexoyuylari xitoy tarixiy madaniyatini aks ettirib, turli mavzularga bo'linadi. Xitoy frazeologizmi – syexoyuy “ikki qismdan iborat gap bo'lib, uning birinchi qismi, har doim bayonot, tavsif, ikkinchi qismi, ba'zan aytilgan, xabar olib boradi”.

Kalit so'zlar. anakoluf, syexoyuy, grammatik me'yor, sintaktik me'yor, emotsional aksent, dialekt mantiqiy ma'no, og'zaki nutq.

Abstract. This article shows that the Chinese language is represented by anacolufs, which are part of the phraseological unit of this language. The construction and morphological structure of anacolufs are also studied. Chinese anacolufs are divided into various topics, reflecting the historical culture of China. Chinese phraseologism - anacoluf is "a two-part sentence, the first part of which is always a statement, a description, the second part, sometimes a statement, carries a message".

Keywords. anacoluf, anacoluf, grammatical norm, syntactic norm, emotional accent, dialect logical meaning, oral speech.

Frazeologizmlar dunyo til tasvirida ma'lum o'rin tutib, uning milliy o'ziga xos tus olishida faol ishtirok etadi. Frazeologik birliklar asosidagi obrazlar bir til birligi vakillari uchun umumiydir. Binobarin, frazeologizmlar milliy mentalitet va dunyoning lingvistik manzarasi xususiyatlarini eng aniq aks ettiradi. Frazeologizmlar nafaqat dunyoni tasvirlash, balki sub'ektiv munosabatimizni tushunish, baholash va ifodalash uchun ham paydo bo'ladi. Tilning frazeologik tarkibi aniq milliy xususiyatga ega bo'lib, u frazeologik birliklarning tuzilishi, tarkibiy qismlarining tarkibi, obrazlilik va semantikasida o'z ifodasini topadi. Frazeologizmlar o'zida so'zlovchining ruhini, psixologiyasini o'zida mujassam etgan bo'lib, u birlikning semantik, mazmuniy tomonida iz qoldiradi, u obrazlarga asoslanadi, ba'zan sof milliy voqelik bilan bog'lanadi. Frazeologik tarkibning o'ziga xosligi xalqning turmush sharoiti, geografik o'rni, tarixi, madaniyati, an'analari, dini va boshqa omillar bilan ham belgilanadi¹.

Xitoy tilining frazeologiyasi ham bundan mustasno emas.

Shubhasiz, frazeologik qoldiqlarni o'rganish xitoy tilini o'rganuvchilarni qiziqtiradi, chunki u til va madaniyat o'rtasidagi ajralmas aloqani ko'rsatadi va dunyoning xitoy manzarasini tushunishga yordam beradi. Ko'pgina frazeologik birliklarning ma'nosi va qo'llanishini tushunish uchun boy madaniy bilim, tarixni mukammal bilish, shuningdek, qadimiy rivoyat va masallar talab etiladi. Kamchiliklar - zamonaviy xitoy tilining allegoriyalari, KAM o'rganilgan ob'ekt sifatida, yanada batafsil va chuqur o'rganishni talab qiladi.

Osmon haqidagi Syexoyuylar

半天云里吊口袋 ----装风.

Bàntiān yún lǐ diào kǒudài ----zhuāng fēng.

¹ Крoль Ю. Л. Опыт классификации и описания структуры пекинских недоговорок сехоуной // Жанры и стили литератур Дальнего Востока. М.: Наука, 1969. С 194.

So'zma-so'z tarjimasi: Osmonda sumka osib qo'yish – shamolni yig'ish
– o'zini ahmoq qilib ko'rsatish, o'zini sodda qilib ko'rsatish.

半悬空中刷浆子 ---- 胡云.

Bàn xuánkōng zhōng shuā jiāng zi ---- hú yún.

So'zma-so'z tarjimasi: Osmon ustiga pasta surtish - bulutlarni yopishtirish.

Ma'nosi: bema'ni gapirish, bema'nilik, bema'nilik.

Tasavvur qiling-a, odamga bemalol aytish mumkinmi: "Osmonda shamolni yig'ish kifoya, bulutlardagi sumkangiz uzoq vaqtdan beri eskirgan!" yoki "Men uchun bulutlarni yopishtirmang, quyosh musaffo, shuning uchun butun osmon xamirda!" - va odam xafa emas va siz u haqida o'ylagan hamma narsani aytganga o'xshaysiz.

当天一道裂 ---- 日月难过².

Dàngtiān yīdào liè ---- rì yuè nánguò.

So'zma-so'z tarjimasi: Osmon bo'ylab yoriq - quyosh va oyni kesib o'tish qiyin.

Ma'nosi: qiyin paytlar.

Sichqon haqidagi Syexoyuyalar

耗子过街 ---- 人人喊打.

Hàozǐ guòjiē ---- rén rén hǎn dǎ.

So'zma-so'z tarjimasi: Ko'cha bo'ylab sichqon yuguradi - hamma "Uni uring!" deb qichqiradi.

Ma'nosi: butun dunyoning qurollanishi.

耗子啃书 ---- 咬文嚼字.

Hàozǐ kěn shū ---- yǎowénjiǎozì.

So'zma-so'z tarjimasi: Sichqon kitobni tishlaydi - harflarni tishlaydi va ierogliflarni kemiradi.

Ma'nosi: har bir so'zda to'xtash.

耗子碰见猫儿 ---- 难逃.

Hàozǐ pèngjiàn māo er ---- nán táo.

So'zma-so'z tarjimasi: Sichqon mushukni uchratadi – qochib qutula olmaydi.

Ma'nosi: qochib bo'lmas, qutulib bo'lmas.

耗子舔猫鼻子 ---- 找死.

Hàozǐ tiǎn māo bízi ---- zhǎosǐ.

So'zma-so'z tarjimasi: Sichqon mushukning burnini yalaydi - o'limni qidiradi.

Ma'nosi: o'zi uchun o'lim izlash.

耗子的眼睛 ---- 只看一寸远³.

Hàozǐ de yǎnjīng ---- zhǐ kàn yīcùn yuǎn.

So'zma-so'z tarjimasi: Sichqonchanning ko'zlari - ular bir necha dyuym oldinni ko'radilar.

Ma'nosi: faqat burun ostini ko'rish; o'z burnidan boshqa hech narsani ko'rmaslik.

² 中国歇后语大全/温端政等编者. – 上海：上海辞书出版社, 2004. – 页83-112.

³ 中国歇后语大全/温端政等编者. – 上海：上海辞书出版社, 2004. – 页304-306.

Umuman olganda, xitoyliklar negadir sichqonlarni yoqtirmaydi - ular haqida ijobiy soʻzlar, hatto kulgili soʻzlar ham deyarli yoʻq.

Mittilar haqidagi Syexoyuylar

矮子过河 ---- 淹 (安) 了心了.

Āiziguò hé ---- yān (ān) le xīnle.

Soʻzma-soʻz tarjimasi: mitti daryodan oʻtadi - suv yurakdan yuqoriga yetdi.

Maʼnosi: qalbni tinchlantirish, yurakdan yengillik.

Bu Syexoyuy Sichuan dialektida paydo boʻlgan, bu yerda 淹 *yān* “choʻkish” va 安 *ān* “tinchlantirish” iyerogliflari omonim boʻlib kelgan.

矮子看戏 ---- 见人道好·他也道好.

Āizi kàn xì ---- jiàn rén dào hào·tā yě dào hào.

Soʻzma-soʻz tarjimasi: mitti spektaklni tomosha qiladi - boshqalarning “bravo” deb baqirayotganini koʻradi va u ham “bravo” deb baqiradi.

Maʼnosi: boshqalardan keyin koʻr-koʻrona maqtovni (tasdiqlashni) takrorlash.

矮子爬楼梯 ---- 步步高升⁴.

Āizi pá lóutī ---- bù bù shēng gāo.

Soʻzma-soʻz tarjimasi: mitti zinapoyaga koʻtariladi - bosqichma-bosqich yuqori koʻtarilish.

Maʼnosi: lavozimi koʻtarilish.

Turli mavzuga oid Syexoyuylar

白萝卜扎刀子 ---- 不出血的东西.

Bái luóbo zhā dāozi ---- bù chūxiě de dōngxī.

Soʻzma-soʻz tarjimasi: turpga pichoq tiqish - qon oqib chiqmaydigan narsa.

Maʼnosi: baxil, tiyin ham ololmaysiz.

白木椽 ---- 宁断不肯弯.

Báimù chuán ---- níng duàn bù kěn wān.

Soʻzma-soʻz tarjimasi: oq yogʻoch taxta - egilishdan koʻra sindirishni afzal koʻradi.

Maʼnosi: Odatda majoziy maʼnoda magʻrur va qatʼiyatli yoki oʻta sodda odamga ishora qilishda ishlatiladi.

梆梆榔子别了腰 ---- 货尽了.

Bāng po láng zi biéle yāo ---- huò jǐnle.

Soʻzma-soʻz tarjimasi: Sotuvchining taqillatgichi kamariga tiqildi - tovar tugadi.

Maʼnosi: iloji boricha barcha usullarni ishlatish, lekin nima qilish kerakligini bilmaslik.

Xitoyda sotuvchi va savdogarlar mijozlar eʼtiborini jalb qilish uchun nogʻora yoki qoʻngʻiroqchalarni urishadi.

抱了书本骑驴儿 ---- 走着瞧.

⁴ 中国歇后语大全/温端政等编者. - 上海: 上海辞书出版社, 2004. - 页16-34.

Bàole shūběn qí lǚ er ----- zǒuzhe qiáo.

So'zma-so'z tarjimasi: Qo'lda kitob tutib turib eshak minish – yo'l-yo'lakay ko'rish.

Ma'nosi: yashasak ko'ramiz.

Hozirda bu gapning oxiri ko'pincha o'z-o'zidan "ko'ramiz qanday davom etadi" ma'nosida ishlatiladi.

抱着擗杖吹笙 ----- 一窍不通.

Bàozhe gǎn zhàng chuī shēng ----- yīqiàobùtōng.

So'zma-so'z tarjimasi: nay o'rniga shengga puflamoq - birorta ham teshik chiqmaydi.

Ma'nosi: har qanday masalada hech narsani tushunmaslik.

背山起楼 ----- 杀风景.

Bèishān qǐ lóu ----- shāfēngjǐng.

So'zma-so'z tarjimasi: tog' orqasida uy qurish - butun ko'rinishni to'sib qo'yish.

Ma'nosi: qiziqishni o'ldirish, taassurotni buzish.

被窝里不见了针 ----- 不是婆婆就是孙.

Bèiwō li bùjiànle zhēn ----- bùshì pópó jiùshì sūn.

So'zma-so'z tarjimasi: To'shakda igna yo'qolgan - buvisi bo'lmasa, nevaralari (u yerda qoldirgan).

Ma'nosi: agar unisi bo'lmasa, u holda bunisi; biri bo'lmasa - boshqasi (gumon bilan).

跑坟地烧报纸——糊弄鬼⁵.

Pǎo féndì shāo bàozhǐ——hú nòngguǐ.

So'zma-so'z tarjimasi: gazetani yoqish uchun qabristonga yuguring - ruhlarni aldash.

Ma'nosi: Bu yerda o'lganlar uchun maxsus pul yoqish, ularni xotirlash Xitoy an'anasi haqida gap ketyapti. Bu Syexoyuy shuni anglatadiki, odam maxsus pulni emas, balki oddiy qog'ozni yoqib yuboradi, ya'ni bu yerda (qabristonda) ham foyda topishga va boshqalarni aldashga harakat qiladi.

十五个吊桶打水 ----- 七上八下.

Shíwǔ gè diàotǒng dǎ shuǐ ----- qī shàng bā xià.

shíwǔgè diàotǒng dǎshuǐ — qīshàng bāxià.

So'zma-so'z tarjimasi: Suv olish uchun o'n beshta osilgan chelak- yettiya yuqoriga va sakkizta pastga. Oddiy qilib aytganda, ushbu frazeologik birlik "juda xavotirda bo'lmoq", "qat'iyatsiz bo'lish", "tashvishlanish" ma'nolarini anglatadi. Noqulaylik hissini anglatadi. Misol uchun: "心上正如十五个吊桶打水，七上八落的，没奈何，迤迤行去。" "*Xīn shàng zhèngrú shíwǔ gè diàotǒng dǎ shuǐ, qī shàng bā luò de, mònàihé, zhūn zhūn xíng qù.*" "Yuragim juda xavotirda, borishdan boshqa choram yo'q."⁶ Nutqda Syexoyuyning ikkinchi qismini tashlab, shunchaki "十五个吊桶打水» deb aytish mumkin va xitoyliklar nima haqida gapirayotganingizni juda yaxshi tushunadilar. Ushbu Syexoyuy — 十五个吊桶 deb aytib yanada qisqartirish mumkin. Va bundan-da qulayroq, ushbu Syexoyuy ko'p hollarda chengyu

⁵ 中国歇后语大全/温端政等编者。—上海：上海辞书出版社，2004。—页20-382.

⁶ 凌濛初。初刻拍案惊奇·卷三。中华书局出版。2009年。

«七上八下» ko‘rinishida ham uchratish mumkin. Ushbu Syexoyuy bilan tanish bo‘lmasan o‘quvchiga, bu chengyu kuchli hayajonni ko‘rsatishini mustaqil ravishda taxmin qilish qiyin bo‘ladi. Yana boshqa misollar:

1. 我心里七上八下的, 我不知道该怎么办.

Wǒ xīnlǐ qī shàng bā xià de, wǒ bù zhīdào gāi zěnme bàn.

So‘zma-so‘z tarjiması: Yuragim juda xavotirda, nima qilishni bilmayman.

2. 孩子考试之前, 父母着急得心里就像十五个吊桶打水。

Háizi kǎoshì zhīqián, fùmǔ zhāojí dé xīnlǐ jiù xiàng shíwǔ gè diàotǒng dǎ shuǐ.

So‘zma-so‘z tarjiması: Bolaning imtihonidan oldin ota-onalar shunchalik xavotirga tushishadiki, ular “o‘n besh chelak suv” olib ketayotgandek.

3. 在比赛的最后结果还没有出来之前, 大家的心里都像有十五个吊桶, 七上八下的。

Zài bǐsài de zuìhòu jiéguǒ hái méiyǒu chūlái zhīqián, dàjiā de xīnlǐ dōu xiàng yǒu shíwǔ gè diàotǒng, qī shàng bā xià de.

So‘zma-so‘z tarjiması: Tanlovning yakuniy natijasi chiqquncha, har kimning qalbida “o‘n besh chelak bordek” tuyulardi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. 胡波刘。实用现代汉语语法。- 北京 2004年。
2. Драгунов А.А. Исследования по грамматике современного китайского языка. - Издательство Академии наук СССР, 1952.
3. Горелов В.И. Стилистика современного китайского языка. - М., 1979.
4. [Ильинский С. Нейролингвистическое программирование. - М., 2006.](#)
5. *Комлев Н.Г. Словарь иностранных слов. - М., 2006.*
6. Крылов И.А. Сочинения в двух томах. - М.: "Гос. изд-во художественной литературы", 1955.
7. Лермонтов С. [Тучи \(«Тучки небесные, вечные странники...»\) // Полное собрание стихотворений в 2 т. - Л., 1989.](#)
8. Майков А.Н. Poems. - Br.: Strelbytskyy Multimedia Publishing, 2018.
9. Пушкин А.С. Собрание сочинений. Том 2. ГИХЛ. - М., 1959.
10. [Толстой Л.Н. Севастополь в августе 1855 года. -М.: "DirectMEDIA", 2021.](#)
11. Чехов А.П. Полное собрание сочинений и писем. - М.: "Наука", 1975.